

AFRİKA KITASINDA GÜÇLER DENGESİ DEĞİŞİMİ VE TÜRKİYE

Dr. Serhat Orakçı

Referans için: Orakçı, Serhat. "Afrika Kıtasında Güçler Dengesi Değişimi ve Türkiye". İNSAMER Analiz. 07.03.2022.

 Analiz

Batılı güçlerle Rusya arasında yaşanan gerilimin bir yüzü de Afrika kıtasına yansıyor, özellikle de son dönemde Batı Afrika'ya. Batı'nın enerji ve ham madde çektiği Afrika üzerinden ekonomik kazanım ve siyasi güç devşirdiğinin gayet iyi bilincinde olan Rusya, geleneksel ilişkileri kesintiye uğratmak ve bu maddi kazanımları kendine yönlendirmek için bir süredir Afrika mesaisi yürütüyor. Putin döneminde, özellikle 2010 sonrası, şaibeli bir yapı olan paralı silah şirketi Wagner'i sahaya sürerek askerî varlığını arttıran Rusya, aynı zamanda rejim değişimlerine de

yeşil ışık yakarak Afrika topraklarında Sovyet mirasını ve şaşasını yeniden canlandırmanın peşinde.

Son birkaç yıl içerisinde Batı Afrika'da peş peşe yaşanan askerî darbelerde ortaya çıkan manzara, halklar nezdinde Fransa karşıtlığı ve Rusya sempatisi olarak yansıyor. Silah satışı, uranyum ve diğer yer altı-yer üstü kaynaklarına erişim gibi stratejik hedefler güden Rusya, bir nevi Sovyet dönemi kurduğu ilişkileri canlandırmanın peşinde mesai harcıyor. Bugün Libya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Mozambik ve

Mali gibi ülkelerde Wagner paralı askerlerinin varlığı söz konusu.

Batı ile Rusya arasında Ukrayna merkezli başlayan hesaplaşmanın Rusya üzerinde zayıflatıcı ya da tersi nasıl bir etki yapacağı henüz belirginleşmemişken Batı'nın nüfuza sahip olduğu Afrika ülkelerine Rusya'dan uzak durmaları için baskı yapacağı kesin. Afrika kıtasında bir süredir artan Rus varlığının Soğuk Savaş'ın ikinci versiyonu minvalinde değerlendirmeye alındığı hesaba katılırsa Batı'nın öncelik verdiği konulardan birinin de Rusların kıtaya erişimini sınırlandırmak olduğu anlaşılmakta. Ağır bir ambargoya maruz kalan Rusya için Afrika hâlâ hem kaynak temin edebileceği hem de Fransa gibi Avrupalı aktörleri rahatsız edebileceği bir coğrafya. Ne var ki Sovyet döneminde kıtada Batı karşıtı bir kamp oluşturan Rusların kıtaya sosyalizm aşılama yanında yoğun bir silahlandırma ve etnik çatışmaları teşvik edici bir rol oynadığı da unutulmamalı! Bu realiteye rağmen yine de Batı karşıtlığı nedeniyle Rusya'ya sempati duyan kesimlerin kıtadaki varlığını azımsamamak gerekir.

Batılı aktörlerin maden zengini kıtada etkisini zayıflatmaya çalıştığı tek aktör Rusya değil elbette. Kıta üzerinde güç dengesi değişimi hissedilirken son 20 yılda Çin de bir hayli yol kat ederek

Afrika ülkelerinin vazgeçilmez iş birliği partneri hâline geldi. Bilindiği gibi Zambiya, Angola gibi kaynak zengini Afrika ülkelerinde Çin güçlü bir aktör olarak karşımıza çıkıyor. Ancak son yıllarda Çin'in Afrika ülkelerini borç batağına çektiği yönündeki söylem giderek ete kemiğe bürünmeye başladı. Kenya ve Uganda gibi Çin'den aldıkları düşük faizli kredileri geri ödemekte zorlanan ülkeler ya yeni alternatifler aramaya koyuldular ya da Çin'e yeni tavizler vererek borçlarının vadesini uzatmaya çalıştılar.

Enerji, yer altı madenlerine erişim, kıtayı çevreleyen stratejik lokasyonlara nüfuz etme ve kıta ülkelerinin uluslararası örgütlerdeki oy gücünden faydalanma gibi ekonomik, siyasi ve jeopolitik çıkar odaklı bir yaklaşımın küresel aktörler arasında ivme kazandığı gözlemlenirken Rusya'yı da içine dâhil ettiğimizde Doğu ya da Asya bloğu diyebileceğimiz ülkeler grubu, Afrika kıtası ile yakından ilgilenerken kıta ülkelerinin Batı ile olan bağımlılık ilişkisini değişime zorluyor. Bu nedenle kıtada bir süredir güçler dengesi değişimi olduğunu ve bunun artık çok daha görünür hâle geldiği tespitini yapmakta sakınca yok.

Özetle ifade edecek olursak Batılı güçlerin etki alanlarındaki zayıflama ve gerilemeler Çin ve Rusya gibi aktörler tarafından hızla doldurulmakta ya

da başka bir ifadeyle Çin ve Rusya gibi aktörlerin hamleleri kıtada Batı etkisini erozyona uğratmakta. Bu güçler dengesi değişiminin kıta ülkelerine farklı boyutlarda ve ölçeklerde yansıdığını ise burada ayrıca belirtmek gerekir.

Afrika kıtasında kendini görünür kılan ve kendi ölçeğinde bir etki alanı oluşturmaya çalışan Türkiye için de bu dönüşüm süreci önemli görünüyor. Hemenyanıbaşında çok ciddi gündemler olmasına rağmen Ankara'nın Afrika kıtası ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek adına mesai harcaması da bu durumun bilincinde hareket edildiğine işaret ediyor. Afrika kıtası ülkelere yapılan resmî ziyaretler ve düzenlenen Türkiye-Afrika zirveleri, Türkiye'nin kıta ülkeleriyle ikili ilişkilerini ticaret, diplomasi, eğitim, sağlık, güvenlik gibi çeşitli alanlarda geliştirmesini hedeflemekte. Bu ziyaretler esnasında imzalanan anlaşmalar Türkiye'nin Afrika kıtasındaki görünümünü güçlendiren bir etkiye sahip. Cumhurbaşkanı'nın son ziyaretleri de bu minvalde Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DKC) ve Senegal'e oldu.

DKC ile Türkiye son dönemde yakınlaşan iki ülke. Son altı ayda DKC Devlet Başkanı Felix Tshisekedi ile Erdoğan üç kez görüştü. 100 milyona yaklaşan nüfusu ve sahip olduğu stratejik yer altı kaynakları düşünüldüğünde DKC küresel güçlerin ilgisini çeken bir

görünüme sahip. Ülke Soğuk Savaş döneminde de benzer bir mücadeleyi yaşamıştı. Özellikle son yıllarda Çin ve Rusya'nın buraya yöneldiği bilinmekte. Ülkenin kuzey ve doğusunda yaşanan iç çatışma hâlinin sürmesi nedeniyle Türkiye burada güvenlik alanında geniş iş birliği olanaklarına sahip. Ayrıca burada Türkiye'nin üstlendiği yeni birtakım altyapı projeleri bulunmakta. Bu nedenle Erdoğan'ın DKC ziyareti ikili ilişkileri bir üst seviyeye çıkartmayı hedefler görünmekte. Türkiye'nin sağladığı 100.000 doz TURKOVAC aşısı da Covid-19 ile mücadele kapsamında önemli bir jest.

Senegal de Türkiye'nin uzun zamandır ilişkide olduğu ve bu ilişkileri derinleştirmek istediği bir ülke. Son ziyaret Erdoğan'ın bu ülkeye beşinci ziyareti oldu. Batı Afrika'daki konumu düşünüldüğünde Senegal kuşkusuz Türkiye için stratejik değerinde bir ülke. Bu minvalde de Türkiye'nin yatırımlarını arttırdığı yerlerden biri. Bu bölgede (Batı Afrika) son yıllarda büyük güçler dengesinde değişim olduğu düşünülürse ziyaretin zamanlaması oldukça yerinde. Fransa gibi Batılı güçlerin etki alanı zayıflarken bu boşluğu ekonomik alanda Çin; askerî alanda ise Rusya doldurmaya yönelik adımlar atıyor. Bu nedenle Türkiye'nin bu güç dönüşüm döneminde sahada olması ve ilişkilerini

güçlendirici adımlar atmaya çalışması yerinde bir hamle. Ayrıca geçtiğimiz günlerde Afrika Uluslar Kupası'nı kazanan Senegal'de yapımı bir Türk inşaat şirketince tamamlanan olimpiik stadyum açılışına Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın katılması ve burada Paul Kagame, George Weah, Umaro S. Embalo ve Adama Barrow gibi açılışa gelen Afrikalı devlet liderleri ile görüşmesi, kıtadaki gelişmelerin nabzını tutabilmek adına önemli bir vesileydi.

Geçtiğimiz yılın son günlerinde III. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesini gerçekleştiren Türkiye'nin Afrika mesaisi derinleşme emareleri gösterirken bu yönelim küresel

güç mücadeleleri ve güçler dengesi değişiminden de bağımsız değil elbette. Küresel güçlere karşı birlikte hareket ederek elini güçlendirmekten uzak olan Afrika ülkeleri, bu güçlerle kurdukları ikili ilişkilerde kısa sürede dezavantajlı taraf hâline gelebilmekte. Ciddi riskler barındıran bu durum karşısında Türkiye'nin varlığı bu ülkelere dış siyasi ve ekonomik ilişkilerini çeşitlendirme olanağı sunmakta. Türkiye'nin tecrübe aktarımı ve kıtada insani kalkınmayı önceleyen tutum nedeniyle önemsenen bir aktör olduğu görülürken Rusya'nın kıtada yaşayacağı muhtemel gerileme ya da tam tersi durum, Türkiye-Afrika ilişkilerine de etki edecektir.

